

УДК 343.9

О.С. МІРОШНИЧЕНКО, канд. юрид. наук, Харківський національний університет внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗКРИТТЯ СЕРІЙНИХ ВБИВСТВ (НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ)

Ключові слова: серійні вбивства, злочини, злочинець, жертва, розкриття, розслідування, методика

Серійні вбивства є найбільш тяжкими, особливо небезпечними, резонансними та латентними злочинами, розкриття та профілактика яких потребує суттєвого вдосконалення, перш за все, шляхом вдосконалення теоретичного забезпечення правоохоронних органів дієвими методиками, прийомами, рекомендаціями тощо.

Дослідженню загальної теорії розкриття та розслідування злочинів присвятили свої праці такі вчені, як Р.С. Белкін, Г.А. Аванесов, Ю.П. Гармаєв, І.Ф. Крилов та багато інших науковців. Вивченням проблем боротьби з серійними вбивствами у різний час займались Ю.М. Антонян, В.Н. Ісаєнко, В.Ф. Статкус, В.О. Образцов, В.А. Журавель та ін. Проте, незважаючи на досить високий рівень розробленості основ методики розкриття злочинів, на наш погляд, ще недостатнім є методичне забезпечення розкриття та розслідування серійних вбивств. Актуальність обрання теми дослідження зумовлена також тим, що в нашій країні, як і в усьому світі, спостерігається стрімке та стійке зростання серійних вбивств (інших серійних злочинів), при цьому слід відмітити надзвичайно низькі показники у виявленні цих злочинів на ранніх етапах. Отже, метою статті є виклад на основі синтезу основних наукових

результатів, одержаних в ході дослідження серійних вбивств як об'єкту психології та криміналістики, рекомендацій щодо специфіки розкриття серійних вбивств, зокрема, через дослідження особи злочинця. Її новизна полягає в авторському висновку щодо необхідності використання інформації про типи серійних злочинців під час розкриття вбивств, що мають ознаки серійності.

Перш, ніж розглядати означену проблему, на наш погляд, слід зупинитися на об'єктивних та суб'єктивних факторах, що перешкоджають вирішенню завдань розкриття (розслідування) серійних вбивств. Серед них, зокрема, можна відзначити, неочевидність віднесення різних вбивств до однієї особи; відсутність зв'язку «жертва-вбивця»; недостатність (відсутність) інформації про злочинця¹ та обставини вчинених вбивств (через відсутність слідів злочину, свідків тощо); відсутність чіткої системи оповіщення про викриті факти вбивств; низька якість невідкладних слідчих дій (зокрема, поверхневий огляд місця злочину); неправильна оцінка вихідної інформації та висунення неадекватних версій; неефективне використання оперативної інформації, сил та засобів для визначення шляхів перевірки версій; велика часова та територіальна розкиданість епізодів серії; низький рівень взаємодії та перевантаженість працівників оперативних підрозділів та слідчого апарату, зокрема, небажання останніх об'єднувати справи як епізоди однієї серії тощо. Окремої уваги потребують також такі недоліки як прорахунки в організаційно-аналітичній роботі, в тому числі, щодо виявлення та оцінки

¹ Слід зазначити, що процес розкриття злочинів суттєво ускладнює той факт, що серійний вбивця дуже часто є особою, що не представляє оперативний інтерес, бо його кримінальна сутність не проявляється в особистому житті.

причин та умов вчинення серійних злочинів, зокрема вбивств.

Перелічені питання повинні постійно знаходитися у полі зору правоохоронних органів, що займаються розкриттям та розслідуванням вбивств, що носять характер серійності.

Отже, вказані обставини потребують більш високого рівня організації розкриття (розслідування) серійних вбивств, удосконалення технологій збору та аналізу інформації про кримінальну подію.

Розкриття злочину починається з дій, спрямованих на виявлення початкової криміналістично значимої інформації про протиправну подію, що дозволяє почати цілеспрямоване розслідування. Зазвичай серійні вбивства характеризуються високим рівнем інформаційної невизначеності (відсутність можливості отримати необхідну інформацію від свідків чи жертв злочину). В таких випадках особливого значення набуває робота зі встановлення ознак, що дозволять зробити припущення про особу злочинця. Аналіз наукової літератури [1-2] дозволяє умовно розділити ці ознаки на певні групи:

1. Ознаки, що вказують на попередній досвід вчинення аналогічних злочинів:

- зухвалий та холоднокровний характер нападу на жертву;
- спланованість злочину;
- ритуальність агресивного нападу;
- ретельне відпрацювання прийомів нападу;
- пограбування потерпілих (вилучення у жертви цінностей);
- ретельне приховування слідів злочину.

2. Ознаки, що вказують на ймовірність наявності у злочинця психічного захворювання:

- поєднання вбивства зі здійсненням статевого акту, зокрема в нетрадиційній формі;
- вчинення садистських (мазохістських) дій; нанесення незвичайних ушкоджень різних частин тіла жертви (в першу чергу, статевих органів);

- вчинення безглузких дій (наприклад, розтин тіла);

- спричинення жертві максимально можливих страждань;
- наявність серед жертв дітей та літніх осіб;
- використання примітивних знарядь вбивства;
- фетишизм;
- не приховування слідів злочину.

3. Ознаки, що вказують на наявність у злочинця певних навичок (зокрема, професійних):

- використання злочинцем спеціальних транспортних засобів;
- використання злочинцем певних способів (засобів) проникнення у житло;
- використання злочинцем для подолання опору жертви або приведення її у безпомічний стан певних спеціальних засобів (фізичних прийомів, лікарських препаратів, струму);
- нанесення злочинцем ушкоджень за допомогою спеціальних інструментів (їх використання при розчленуванні трупу), що можуть свідчити про професійну сферу діяльності тощо.

4. Ознаки, що вказують на вік злочинця. Зокрема про вчинення означених злочинів неповнолітніми особами свідчать наступні обставини:

- побиття жертви;
- цинічний характер злочину;
- груповий характер злочину;
- поєднання вбивства з крадіжкою у жертви речей, які можуть зацікавити саме означену вікову категорію (комп'ютерні диски з іграми);
- погане приховування слідів злочину тощо.

При цьому, необхідно звернути увагу на те, що злочинець може бути носієм декількох ознак усіх вищевказаних груп. Тому, слід пам'ятати, що виявлення подібності в діях того чи іншого злочинця ще не є прямим доказом того, що особа вчинила декілька злочинів. Найбільш достовірні висновки

про те, що вбивства можуть бути вчинені однією і тією самою особою, можна зробити за наявності специфічних (оригінальних ознак у поведінки злочинця), а не на основі ознак, що є характерними для багатьох людей. До того ж, вченими виділяються ознаки, що вказують на атипівість особи злочинця:

- несхожість способів вчинення злочину;
- наявність довготривалого контакту злочинця з майбутньою жертвою;
- нанесення жертві мінімальної кількості поранень, або одного поранення в життєво важливі органи;
- несподіваний та незакономірний вибір жертви.

Ці ознаки, крім характеристики особи злочинця, вказують на приблизні напрямки його пошуку.

Так, при виявленні ознак першої групи, перш за все, оперативним працівникам слід перевірити всіх осіб, що за останній час прибули до даної місцевості та звільнились із місць позбавлення волі. Разом із тим, оперативникам сумісно зі слідчими слід проаналізувати матеріали кримінальних чи оперативно-пошукових справ щодо схожих злочинів.

За наявності ознак другої групи в обов'язковому порядку потребують перевірки особи, що знаходяться на обліку у психоневрологічних диспансерах (в тому числі, у сусідніх регіонах). Задля виявлення злочинців можна також використовувати допомогу спеціалістів, сексопатологів, психологів, до яких можливо за консультацією зверталися жінки у зв'язку з незвичайною поведінкою чоловіка, близької людини тощо.

Треті ознаки можуть розширити коло підозрюваних за рахунок працівників відповідних установ (співробітники лікарень, комунальних служб, спортсмени тощо).

За наявності ознак четвертої групи перевірки, перш за все, потребують обліки підрозділів кримінальної міліції у справах непо-

внолітніх.

Слід зазначити, що раніше вважалося, що існує ціла низка поведінкових особливостей за якими можна виділити громадян, що застосовують на увагу з боку правоохоронних органів, це: обов'язково особи з девіантними відхиленнями у поведінці, зокрема, сексуального характеру; які відрізняються цинічним, зневажливим відношенням до людей; для яких характерні систематичні знущання над близькими (дружинами, батьками, дітьми), що носять досить агресивний характер. Проте, практика свідчить, що це далеко не так. Злочинцем може бути особа, що має зовнішньо благополучні характеристики.

Таким чином, викладене свідчить про необхідність різностороннього підходу до визначення оперативно-розшукових версій у справах про серійні вбивства. Досягненню успіху в розкритті серійних вбивств, перш за все, сприяє вирішення двох основних завдань:

- своєчасне розпізнання серійного характеру вбивств;
- встановлення до якого типу серійних вбивць відноситься злочинець, що розшукується.

Вважаємо, що подальша розробка рекомендацій, спрямованих на оптимізацію процесу вирішення цих завдань є першочерговою необхідністю, адже використання інформації про типи серійних вбивць, на наш погляд, дозволить істотно посилити позиції правоохоронців у розкритті серійних вбивств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверина Н. А. Раскрытие серийных преступлений против личности и убийств, совершенных по найму : учебно-метод. пособ. / Н. А. Аверина, А. И. Скрыпников. – М. : ВНИИ МВД России, 1998. – 56 с.
2. Образцов В. А. Серийные убийства как

объект психологии и криминалистики : учеб. | га-Л, 2003. – 208 с.
и практ. пособ. / В. А. Образцов. – М. : Оме-

Мірошніченко О. С. Деякі аспекти розкриття серійних вбивств (на основі аналізу особи злочинця) / О. С. Мірошніченко // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 451–454 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09mocaoz.pdf>

Розглянуто об'єктивні та суб'єктивні фактори, що перешкоджають вирішенню завдань розкриття (розслідування) серійних вбивств. Визначено ознаки, що дозволяють зробити припущення про особу серійного вбивці, зокрема, характеризують особу злочинця, вказують на приблизні напрямки його пошуку. Запропоновано варіанти дій працівників оперативно-розшукового апарату при виявленні специфічних ознак у поведінці злочинця-«серійника».

Мірошніченко О.С. Некоторые аспекты раскрытия серийных убийств (на основе анализа личности преступника)

Рассмотрены объективные и субъективные факторы, препятствующие решению задач раскрытия (расследования) серийных убийств. Выявлены признаки, позволяющие выдвинуть версии о личности серийного убийцы, характеризующие его и указывающие на приблизительные направления поиска. Предложены варианты действий сотрудников оперативно-розыскного аппарата при выявлении специфических признаков в поведении преступника-«серийника».

Miroshnichenko O.S. Some Aspects of Opening of Serial Murders (On the Basis of Analysis of Face of Criminal)

The objective and subjective factors which interfering the decision of problems of disclosing (investigation) of serial murders are considered. The signs are revealed, allowing putting forward versions about the person of the serial murderer, characterizing it and specifying in approximate directions of search. Variants of actions of employees of the operatively-search device are offered at revealing of specific signs in behavior of the criminal-«serial».